Peter Nymann Eriksen +45 22392552 nymann76@gmail.com

Spærringen af Gudenåen ved Tange (Tange sø)

Overblik

Gudenåen er Danmarks længste å. Gudenåen har sit udspring ved Tinnet Krat, få km syd for Nørre Snede, og løber gennem landskabet 160 km nordpå mod Randers Fjord, og videre ud i Kattegat
I alt er Gudenåens opland 2.600 km2.
Det svarer til 10 % af Jyllands areal.
Hvis Randers Fjord regnes med, er oplandet 3.200 km2[1].

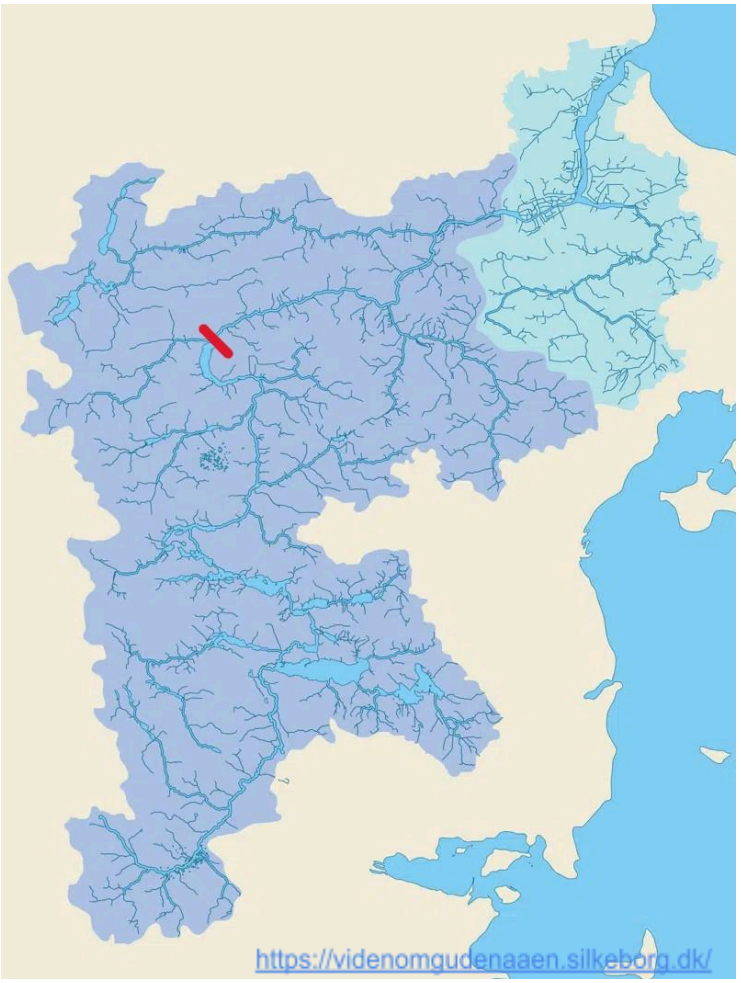

Lige siden de første munke lavede opstemninger og udnyttede vandkraften i 1100-tallet, har Gudenåsystemet været præget af menneskelige aktiviteter i form af: modificering af åløbet, forurening og spærringer (dæmninger) - alt sammen med negative konsekvenser for naturen.
Siden 1980'erne er der lavet et stort antal genopretningsprojekter og fjernelse af spærringer i Gudenåsystemet. Fx Klostermølle, Vilholt Mølle, Fuldbro Mølle og Den genfundne bro - og senest genetablering af 9 km Gudenå ved Vestbirk. Hvad angår Hammer Mølle og Ry Mølle, er de begge udpeget som indsatser af Miljøministeriet, og de lokale kommuner er i gang med det forberedende arbejde.

Tilbage står opstemningen af Gudenåens løb ved Tange (Tange Sø) som den eneste og sidste store spærring i Gudenåsystemets hovedløb, hvor der endnu ikke er fundet en løsning.
Tangeværket (Gudenåcentralen) og Tange Sø ejes af NORLYS - som ejes af mere end 800.000 andelshavere - altså almindelige danskere.
Spærringen af Gudenåen har negativ påvirkning på 1126 km² vandløb opstrøms dæmningen, i forhold til opfyldelsen af EU's Vandrammedirektiv.

[1] https://videnomgudenaaen.silkeborg.dk/vandets-vej/det-store-opland
[2] https://www.fiskepleje.dk/nyheder/2023/08/spaerringer-i-vandloeb-tangevaerket-holstebro-vandkraftsoe

Peter Nymann Eriksen +45 22392552 nymann76@gmail.com

De negative konsekvenser

Biodiversitet

Døde ål ved Tangeværket, 2024

Vandløb og ådale er sammenhængende økosystemer, hvor arter kan bevæge sig frit op og nedstrøms. Tangeværket udgør en spærring i økosystemet Gudenåen. Konkret er en lang række arter påvirket negativt, fordi de ikke kan passere dæmningen. Det drejer sig om arter som Hav- og Flodlampret, Ål, Laks, Havørred og Smerling. Gudenålaksen uddøde som følge af opførelsen af Tangeværket. Som nævnt er 1126 km vandløb - alene opstrøms Tangeværket - negativt påvirket. Udover at afbryde den økologiske forbindelse i Gudenåsystemet og forhindre passage for en række arter, dækker Tangeværket og den kunstige sø også for en enestående natur. Der hvor Tange Sø ligger i dag, er det sted hvor faldet var størst i hele Gudenåen. En ådal med så stejlt fald og så stor vandføring findes ikke andre steder i DK. Aarhus Universitet og DTU Aqua har lavet en liste over de sjældne og truede arter som vil kunne trives igen, hvis Gudenåen slippes fri mellem Tange og Kongensbro, og ådalen naturgenoprettes. Et uddybende interview med Professor Annette Baattrup-Pedersen kan læses her.

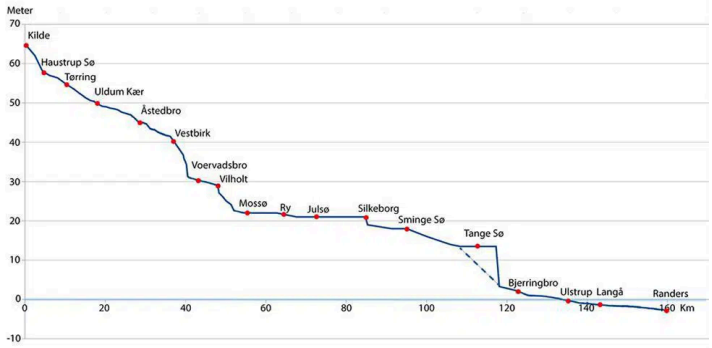

Gudenåens højdeprofil (Gudenåkomiteen)

Klimasikring

Det er også værd at bemærke, at Tangeværket ifølge COWI udgør en særlig risiko i tilfælde af ekstrem-nedbørhændelser. I 2021 bestilte Region Midt en rapport fra COWI med titlen Ekstremnedbør, en perspektivering af de store oversvømmelser i Tyskland til danske forhold. Af den fremgår det at: " En særlig risiko kan være forbundet, hvor et vandløb er kunstigt dæmmet op og begrænset, som f.eks. ved Tangeværket ved Gudenåen" Ministeren for grøn trepart er blevet forelagt vurderingen fra COWI har svaret: "at generelt vil frit flydende vandløb, vandløbsrestaurering og sikring af kontinuitet i vandløbssystemer bidrage til at afbøde virkningerne af oversvømmelse og tørke" I øvrigt henviser Ministeren for grøn trepart til Miljøministeren, som har klimasikring som ressortområde. Miljøministeren har derfor fået samme spørgsmål.

> Rammes et helt, el-
> ler store dele f et
> vandløbsopland af
> en ekstremhæn-
> delse, vil konse-
> kvenserne være
> enorme

Fra COWI's rapport om mulige konsekvenser af ekstrem-nedbørshændelser

Juridisk og politisk status

Den nuværende situation med spærringen af Gudenåen ved Tange er i konflikt med både EU's Vandramme- og Habitatdirektiv.

Hvis EU's Naturgenopretnings-forordning vedtages endeligt i sin nuværende form, vil kravet om at genoprette mindst 25.000 km vandløb til fritflydende vandløb også få betydning.

Derudover har Tangeværket/Norlys ikke en gældende tilladelse til vandindvinding. Tilladelse til vandindvinding kræver en habitatkonsekvensvurdering, hvilket Viborg Kommune (som lokal vandløbsmyndighed) aktuelt (nov. 2025) arbejder på. Udkast til konsekvensvurderingen kan læses her, og rummer umiddelbart en tydelig konklusion om, at fortsat drift er uforenelig med fortsat drift.

17. december 2023 kl. 21.30

Viborg-borgmester afviser at sætte gang i undersøgelse af kraftværks konsekvenser for naturen: "Jeg påstår ikke, at det her er lovligt. Det ved jeg godt, at det ikke er"

Et næsten enigt byråd har trods advarsler fra eget embedsværk besluttet at udskyde en undersøgelse af vandkraftværks konsekvenser for naturen. Borgmester Ulrik Wilbek (V) erkender, at det er ulovligt.

Link til artikel i Altinget

I den nuværende Vandområdeplan 3, 2021-27[3] (VP3) er Tangeværket nævnt som "spærring af særlig karakter" som der vil blive taget stilling til ved et såkaldt "genbesøg".

I december 2024 blev udkast til VP3 - genbesøg sendt i 6 måneders høring med følgende tekst om Tangeværket: *"I forhold til Tangeværket er der fastsat en indsats i form af fjernelse af fysisk spærring. I løbet af 2025 bliver der nedsat en arbejdsgruppe, der skal foreslå en konkret løsning. Løsningen er rammesat ud fra krav til sikring af kontinuitet i overensstemmelse med vandrammedirektivet. Der træffes beslutning om en konkret løsning ved Tangeværket i forlængelse af arbejdsgruppens arbejde."*

Det er ikke første gang at der nedsættes en arbejdsgruppe. I 2020 nedsatte daværende Miljøminister Lea Wermelin en arbejdsgruppe. Arbejdsgruppens indstilling førte ikke til nogen konkrete tiltag. Som grundlag for gruppens arbejde, udarbejdede Miljøstyrelsen et notat[4] med en beskrivelse af situationen og oversigt over løsningsforslag. Bemærk, at den eneste løsning, som sikrer passage, der danner grundlag for målopfyldelse for Gudenåen og øvrige tilløb til Tange Sø, er fuld genetablering af Gudenåen.

Middelvandføring/varianter	20,4 m³/sek. svarende til 100 % af den samlede middelvandføring.
Oversigtskort	
Pris oprindelig (2006) mio. kr.	145
Pris fremskrevet til 2020 mio. kr.	187
Faktorer af betydning for faunapassagen og særlige karakteristika	Forbedret passage til Tange Å m.fl.: Ja Stuvezone opstrøms passagen: Nej Passabelt fald: Ja Mulighed for gydning og yngelopvækst i omløbet: Ja Medfører forøget næringsstofbelastning til Randers Fjord: Ja Påvirkning af sø-fladen: Ja
DFU/DTU-Aqua vurdering	Ikke vurderet
MST vurdering af passage	Modellen sikrer passage der danner grundlag for målopfyldelse for Gudenåen og øvrige tilløb til Tange Sø.

Eksempel fra Miljøstyrelsens notat om passageløsninger ved Tange

[3] Danmarks implementering af EU's vandrammedirektiv

[4] Faunapassage ved Tange Sø og Tangeværket - oversigt over forslag til løsningsmodeller

Løsningen - visionen om en Vild Gudenå

Det kan siges meget kort. En fjernelse af dæmningen ved Tange og genetablering af Gudenåen vil løse alle ovennævnte problemer i forhold til både lovgivning og biodiversitet.

En naturgenopretning af ådalen, hvor Tange Sø ligger i dag, vil

- sikre målopfyldelse i forhold EU's Vandrammedirektiv
- sørge for at Danmark lever op til EU's Habitatdirektiv
- sikre at DK medvirker til opfyldelse af EU's Naturgenopretningsforordning
- skabe optimale forhold for alle migrerende arter - og skabe økologisk sammenhæng i Gudenåsystemet
- genskabe et for Danmark unikt naturområde hvor sjældne og truede arter kan trives
- medvirke til at Gudenådalen er klimasikret i fremtiden

Udover de åbenlyse positive effekter af en genetablering af Gudenåen mellem Kongensbro og Ans, er der et meget stort potentiale for rekreative aktiviteter. En fjernelse af spærringen vil, som tidligere nævnt, skabe forbindelse til +1000 km vandløb opstrøms - og dermed danne grundlag for en naturlig og selvreproducerende bestand af både Laks og Ørred. Området, som i dag er dækket af Tange Sø (+500 ha), vil kunne udlægges som beskyttet natur - uden konflikter med lodsejere.

Jeppe Bruus og Peter Nymann Eriksen
ved Gudenåen, februar 2025

Det politiske landskab

At der endnu ikke er truffet en endelig afgørelse fra statens side, skyldes i høj grad det politiske landskab. 23 ministre har gennem tiden besøgt Tangeværket med fokus på at finde en løsning.

Seneste besøg var af minister for grøn trepart, Jeppe Bruus, i februar 2025. Som noget nyt, havde ministeren afsat tid til en ekstra station på turen, udover besøget på selve Tangeværket. Her fik NGO'er, fagpersoner og politikere mulighed for at præsentere visionen om en Vild Gudenå, inden ministeren og Miljø- og Fødevareudvalget, inden turen gik videre til Ans. En meget positiv oplevelse.

Professor Annette Battrup-Pedersen fortæller for ministeren for grøn trepart og medlemmer af Miljø- og fødevareudvalget

Demonstration ved Tangeværket i forbindelse med ministerens besøg, februar 2025

I 1995 blev Foreningen til bevarelse af Tange Sø grundlagt. Objektivt set, har foreningen været særdeles dygtig til at varetage dens interesser. Dette skyldes primært, at en række politikere (både kommunal og lands) har meldt sig ind og gjort sagen til en mærkesag. Særligt aktive og tydelige har Kristian Pihl Lorentzen (V) og Thomas Jensen (A) været. Derudover kan Jarl Gorridsen nævnes. JG har tidligere siddet i Silkeborg Byråd for Venstre og er pt formand for foreningen. Som konkrete eksempler kan nævnes Thomas Jensens forsøg på at finde opbakning i FT og blandt borgmestre til et kort omløbsstryg, hvilket Altinget har dækket og Jarl Gorridsens angreb på en kommunal biolog.

På **kommunalpolitisk niveau** er der sket en ændring over de seneste år. I dag er det kun Viborg Kommune med Ulrik Wilbek i spidsen, som aktivt kæmper for bevarelse af Tange Sø. De øvrige Gudenå-borgmestre (Silkeborg, Favrskov, Horsens og Randers mfl.) har en mere pragmatisk tilgang og afventer en beslutning fra ministeren. Dette kan selvfølgelig se anderledes ud efter kommunalvalget november 2025.

På **landspolitisk niveau** har problemet med spærringen af Gudenåen ved Tange i mange år været en sag som ingen havde lyst til at røre ved. Dette har dog ændret sig markant inden for seneste valgperiode. Aktuelt (sep. 2025) er Alternativet, Enhedslisten, SF og Radikale alle positive over for visionen om fuld naturgenopretning af Gudenåen.

I de enkelte partier har følgende arbejdet aktivt med emnet: Torsten Gejl og Helene Brydensholt (ALT), Søren Egge (EL), Marianne Bigum (SF), Martin Lidegaard (RV).

Venstre er tilhængere af bevarelse af søen og et kort omløbsstryg (en "løsning" som ingen eksperter bakker op om) Det er hovedsageligt Kristian Pihl Lorentzen som har været aktiv.

Moderaternes ordfører på området Henrik Frandsen har meldt klart ud, at en løsning skal overholde EU's direktiver (altså både Vandramme- og Habitatdirektiv) - hvilket er positivt.

Konservative, Liberal Alliance, Danmarks Demokraterne og Dansk Folkeparti har ikke nogen tydelig eller kendt holdning på nationalt niveau.
Socialdemokratiet har ikke en samlet officiel holdning udadtil. Internt i partiets folketingsgruppe findes der holdninger, som spænder fra aktiv kamp for bevarelse af søen til åben udmelding med ønske om fuld genetablering af Gudenåen (fx Malte Larsen, MF fra Randers).
Jeppe Bruus og Magnus Heunicke har i flere skriftlige ministersvar bekræftet, at en løsning skal overholde både Vandramme- og Habitatdirektiv.
Magnus Heunicke har i forbindelse med et besøg ved Gudenåen i 2023 udtalt: "*Jeg kan godt forstå, at folk bliver kede af, at anlæg som Vestbirk Vandkraftværk og kunstige søer som MES-søen i Brande forsvinder - men det er vigtigt, at Danmarks vandløb kommer tilbage til deres oprindelige naturtilstand. Fiske- og fuglelivet ved vandløbene er enestående. Vi er simpelthen nødt til at passe bedre på vores natur*"[5]
Flere **NGO'er** er gået aktivt ind i sagen. Danmarks Naturfredningsforening og Danmarks Sportsfiskerforening og Vild Med Vilje er de største og mest tydelige. Efter den seneste justering af DN's standpunkt (2025) er alle tre foreninger enige om, at den eneste løsning er en fuld genetablering af Gudenåen.

Aktuelt - november 2025, Arbejdsgruppe og habitatkonsekvensvurdering

Jeppe Bruus, Minister for Grøn Trepart, har nedsat en arbejdsgruppe som skal holde 4 møder og afrapporterer til ministeren 10. dec. 2025. Arbejdsgruppen består af: Danmarks Naturfredningsforening, Danmarks Sportsfiskerforbund, Foreningen Vild Med Vilje, Foreningen til bevarelse af Tange Sø, repræsentanter fra Silkeborg, Viborg, Favrskov og Randers Kommune, En repræsentant fra hhv. Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø (SGAV) og DTU Aqua deltager som ressourcepersoner, men uden indflydelse på gruppens indstilling.
Allerede inden det første møde, truede de 3 grønne organisationer med at trække sig, hvis kommissoriet ikke blev ændret, så Habitatdirektivet også blev inddraget. Dette førte til en ændring af kommissoriet, så Habitatdirektivet nu er en del af arbejdsgrundlaget for gruppen. Det er derfor meget interessant, hvad habitatkonsekvensvurderingen fra Viborg Kommune siger.

Skellerup Ådal, foto Peder Størup

5 https://hsfo.dk/braedstrup/miljoeminister-fangede-oerreder-i-gudenaaen-og-slog-et-slag-for-den-store-vandloebsplan

Yderligere information og links

- ➔ www.vildgudenaa.dk En hjemmeside med information om og visualisering af en genoprettet Gudenå mellem Kongensbro og Tange
- ➔ Danmarks Naturfredningsforening om genopretning af Gudenåen
- ➔ Danmarks Sportsfiskerforbund om genopretning af Gudenåen
- ➔ Miljøstyrelsens notat om løsningsmuligheder
- ➔ Gudenåplanen En samlende naturplan for Gudenådalen vedtaget af 8 Gudenå-kommuner
- ➔ Ådalsprojekt - Silkeborg Kommune Genopretningsprojekt Gudenåen i Silkeborg Kommune
- ➔ Tusindvis af kilometer vandløb stadig uden faunapassage DTU Aqua om spærringer i danske vandløb
- ➔ Historisk stort vandløbsprojekt skal genskabe Gudenåen Genetablering af 9 km Gudenå ved Vestbirk, Horsens Kommune